

צור קשר | אודותינו

: חיפוש בכל האתר

חיפוש רק בשוטף ומתמלא

[ביקורות](#) / [שוטף ומתמלא](#)

[ביקורות](#) | [פוליטי](#) | [אקדמי](#)

ורק לזה לא נשאר

2008-09-21 11:53:40 דוד שפרבר

על עבודת הווידאו "אמא כלכלה" של מאיה ז'ק

הדמויות בעבודותיה של מאיה ז'ק פועלות בעולם מדומיין, בעל חזות של הזיה ובדיה: מציאות ממשית המתרחשת על רקע תפאורה של ניירות ורישומים. הדו-מימד של הרישום והציור והפעולה המונצחת בווידיאו-ארט חוברות לצבעוניות מונוכרומטית, ויוצרת מראה הנע בין בדיה ונוסטלגיה לבין מציאות קונקרטית.

התפאורה, אותו רקע רישומי, נכחה במיצביה של ז'ק מן העבר (שכללו בין היתר פיסול בעץ, עבודות בקלקר ועוד), והועתקה לתחום הווידאו ביצירתה הקודמת, "ממ2. היחידות" – עבודה שנשענה על מושג הניווט "אונס המפה", והציגה תייר-חוקר שהוא למעשה ה"אוריינטליסט" האירופי בכובע השעם, המחפש את ה"אקזוטי" במפה אך נתקל במציאות הנראית כמפה בעצמה; המפה שבידיו וחלל הסטודיו שבו צולמה הסצנה עוצבו בכמעין קולאז' של ניירות מצהיבים בגוני המדבר, והתייר נתקל הלכה למעשה בעולם מדומיין, המשך של המפה שבידו, שנוצר בעיני רוחו ומבעד למסננים האירופיים הקולוניאליים שאינו יכול להיפטר מהם.

על דוד שפרבר

חוקר אמנות יהודית ואוצר הגלריה
לאמנות במרכז ליבר
שבאוניברסיטת בר-אילן

[עוד מדוד שפרבר](#)

מאיה ז'ק וסטניסלב לבאור, "ממ2. היחידות", 2004. עבודת וידיאו

עבודת הווידיאו הבאה של ז'ק, "אמא כלכלה" (שאפשר לצפות בה [Celeste Art Prize](#) [בכתובת זו](#)), זיכתה אותה בפרס הגרמני המכובד כמו גם בפרסים בפסטיבלי קולנוע בהונגריה, באיטליה ובאוקראינה, ומוצגת עתה במוזיאון היהודי בניו-יורק (אוצר: אנדרו אינגל). העבודה הזו, שבה מטפלת ז'ק במושגים "אם" ו"משפחה", משתלבת בשיח העדתי הרווח באמנות המקומית, ועושה זאת בהקשר של "אשכנזיות". היא מציגה אפיזודות מחיי עקרת בית יהודייה ממוצא אירופי, וסבה סביב הכנתו של הקוגל המסורתי וחלוקתו לבני המשפחה. בשילוב יפה של ויזואליה ורעיונות, בגישה המעלה על הדעת שיח מרקסיסטי מיושן ובצבעים המשרים תחושת ארכאיות ונוסטלגיה מפרקת ז'ק את המשפחה ומנכיחה אותה מחדש כתא כלכלי גרידא. ייצוגיו של הבית אינם מסגירים נתוני זמן ומקום מדויקים, אך הצלילים הבוקעים מן הרדיו בראשית היצירה מחברים את הצופה לתקופת מלחמת העולם השנייה, עניין שמעלה גם את האפשרות לראות בעבודה מעין הומאז' לעקרת הבית הספונה בביתה ומשמרת אותו כמרחב נבדל בעולם סוער. המתח שבין הקונקרטי לבדיוני, כמו גם העיסוק הנרמז בזיכרון ובהבנייתו, חוברים כאן לעימות בלתי פוסק בין סדר לאי-סדר. האם המוצגת מסתובבת, נופלת, רוטנת, מוקסמת ומתענגת על חפצי הבית, אלא שהעמלנות הביתית אינה מעלה ואינה מעוררת תחושה של רוגע, של ביתיות לשמה. למעשה, ההפך הוא הנכון. הבית נושא עקבות יותר מאשר חיים, ובני המשפחה נעדרים ממנו. הם מיוצגים רק בעקבות, בחפצים וברישומי פורטרטים. הוא מתפקד רק כסט, כתפאורה, ולמעשה כאתר זיכרון שיצרה עבור עצמה דמות האם הזו, "אמא כלכלה", המסתובבת ומסמנת חפצים באופן המעלה על הדעת חוקרים בזירת פשע. אקט הסימון החוזר ונשנה הזה מתחבר לניסיון של הדמות לכמת, לתייג ולייצר סדר. סדר יהודי מובחן משתלב כאן

בסדר מדעי מודרניסטי ובסדר גרמני אופייני ומבהיל. לצד תחושת הנוסטלגיה העולה מהצגת ה"חוויה היהודית", אם כן, עולה פה גם אימה של ממש – אימה המתבטאת בריטואלים אובססיביים של קטלוג הבית ותכולתו. ואולם, הזיכרון והניסיון להשכין סדר, לכמת ולספק ערכים מספריים לכל נוכחות, אינם מתקשרים רק לתקופה היסטורית מסוימת. לצד זאת, הם חושפים את הצופה גם לתמונה רחבה ואולי אוניברסלית יותר, שבמרכזה הדינמיקה המשפחתית והתהליכים החשבונאיים הכרוכים בה .

מאיה ז'ק, "אמא כלכלה", 2007. עבודת וידיאו

המטבח היהודי", הנתפס לא פעם כמטבח של עניים המייצר מזון באלתור ובצמצום, מאפשר לז'ק להציג את תהליך הכנת הארוחה גם כהמחשה חיה לסוגיות של חלוקת משאבים באשר היא. הקוגל, אם תרצו, נעשה ל"עוגה הכלכלית" המפורסמת. כך, על קו התפר שבין המציאות הבדיונית לזו הקונקרטית, מופיעים בתוך ספר הנוסחאות השחור של "אמא כלכלה" תרשימי ספירה וכימות ממקורות יהודיים לצד טבלאות, שרטוטים ארכיטקטוניים ודיאגרמות אחרות – ומעניין להזכיר בהקשר זה גם את הרישום "חצי יהודי" שהציגה ז'ק בתערוכה "גויים" בגלריה החדשה שבאיצטדיון טדי בירושלים בשנת 2007, בתערוכה שאצר אנדרי לב: רישום מדויק של כרוב חתוך. שמה של העבודה הזו וההיסטוריה של הכרוב כמזון לעניים טענו אותה במשמעויות מטפוריות בהקשרים של גזע ולאום .

מאיה ז'ק, "חצייהודי", 2007 . רישום צבע על נייר

לאחר סצנת החשבונות והרישומים ולקראת סיום, חותכת האם את הקוגל תוך שימוש בכלי מדידה וסימון גיאומטריים (מד זווית וכדומה). אז, באחת, לקול צלצול פעמון שכמו קורא אותה לסדר, מופסקת ההמולה התזזיתית והדמות כאילו חוזרת למציאות קונקרטי. שוב היא רק אמא המגישה את הקוגל לשולחן, מלאה סיפוק לצד כמיהה להזין ולהאכיל.

כעת חושפת המצלמה, במבט מלמעלה, את הקוגל המחולק לחלקים בלתי שווים בעליל. לנוכח חלוקת המשאבים הבלתי שווה הזו שוב עולים על הדעת הגרף והעוגה הכלכלית, מחזירים אותנו באחת ובכאב מן הסצנה הביתית אל העולם החשבונאי שתואר לאורך כל הסרט.

השולחן הערוך החותם את היצירה מחזק תחושות של ריק: מעין שיר סתום של אחרי מלחמה. הכל מוכן לסעודה, אלא שמשתתפיה נעדרים. נדמה שפתגם תלמודי אחד יכול לסכם את התחושה הזאת: "אמר רבי יוחנן: 'הרי שולחן והרי בשר והרי סכין, ואין לנו פה לאכול'" (תלמוד בבלי, מסכת קדושין דף מ"ו ע"א). לי הזכיר הסיום הזה גם שיר עם תמים ומרושע שסבתי נהגה לדקלם תוך שהיא משחקת בידי: "הסבתא דיסה ביסלה – על התנור שמה. לזה נתנה, לזה נתנה, לזה נתנה, לזה נתנה... ולקטן – שכחה: 'עצים לא בקעת, מים לא הבאת, לאמא לא שמעת'!..." (וכאן בא הדגדוג האופייני לסוגה זו).

. תודה לאחותי שושנה שפרבר, שעזרה לי בעריכת המאמר

[delicious](#) | [digg](#)
[גרסת הדפסה](#)
תגובות גולשים
[הוספת תגובה](#)

[כמו תמיד אתה גדול 1](#)

דגן

מאמר יפה מאוד ניתוח מעמיק של היצירה

✉ פורסם ב-21/09/2008, 20:03

תודה [איזה יופי של עבודה ואיזה יופי של מאמר \(ל 2](#)

פורסם ב-22/09/2008, 19:14

[מוסף](#) | [שוטר ומתמלא](#) | [טורים](#) | [מדריך](#) | [קהילה לראש הדף](#)